

Chránené vtáčie územia: pre a proti (Bude navrhované CHVÚ Dunajské luhy novou možnosťou pre ochranu prírody?)

V súčasnosti v našej spoločnosti hlbšie rezonuje problematika chránených vtáčích území (CHVÚ) na viacerých úrovniach, či už v rámci rezortu Ministerstva životného prostredia SR (MŽP SR), Ministerstva pôdohospodárstva SR (MP SR) a ostatných zainteresovaných rezortov, ale aj štátnej správy na nižších úrovniach, občianskych združení a rôznych mimovládnych organizácií.

Vyhlasovanie CHVÚ vyplýva jednak z našej právnej normy (§ 26 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny), jednak z právnej normy EÚ – smernice Rady č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúcich vtákov. Naša právna úprava uvádza termín *chránené vtáčie územie*, európska smernica *Special Protected Area* – osobitne chránené územie. Chránené vtáčie územia sú definované ako biotopy sťahovavých európsky významných druhov vtákov a biotopy ich prežitia a rozmnožovania (§ 26). Ich rozloha pritom nie je určená, každý štát si sám stanoví počet i rozlohu CHVÚ.

Chránené vtáčie územia vyhlasuje MŽP SR všeobecne záväzným predpisom, ktorý obsahuje napr. definovanie ekologickofunkčných priestorov s určením podmienok ochrany vtákov, t.j. definovaním tzv. zakázaných činností. Tieto činnosti sú pre jednotlivé CHVÚ špecifické, určitým spôsobom modifikované na miestne pomery. Vymedzené činnosti sa buď celkom zakazujú, alebo špecificky obmedzujú (napr. s určením doby platnosti zákazu počas kalendárneho roka).

Doteraz bolo na území Slovenska zistených 341 druhov vtákov, 81 z nich patrí k európsky významným druhom, ktoré sú zaradené v prílohe I Smernice o vtákoch. Proces vyhlasovania CHVÚ je postupný, k už vyhláseným patrí napr. CHVÚ Lehnice na západnom Slovensku. V územnej pôsobnosti Správy CHKO Dunajské luhy (Štátna ochrana prírody SR – ŠOP SR) sú (okrem spomínaného vyhláseného CHVÚ Lehnice) ďalšie navrhované CHVÚ: Dunajské luhy, Dolné Považie, Ostrovné lúky, Kráľová, Dolné Pohronie, Parížske močiare a Žitavský luh. Ich rozpracovanosť je tesne pred vyhlásením.

Ťažké začiatky, trnistaná cesta k tvorbe a vzniku CHVÚ

Proces vyhlasovania CHVÚ je pomerne zložitý a zdĺhavý, do povedomia verejnosti vstúpil približne

r. 2002, keď MŽP SR, zastúpené podriadenou organizáciou ŠOP SR, poverilo mimovládnu organizáciu Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku (SOVS) vypracovaním tzv. vedeckého návrhu zoznamu CHVÚ a zdôvodnením ochrany vybraných druhov avifauny. Ide o dokument, ktorý komplexne zdôvodňuje návrh 45 CHVÚ (Rybanič, 2003). Vláda SR na svojom zasadnutí 9. júla 2003 uznesením č. 636 schválila celkom 38 CHVÚ.

Isté kruhy tento vládny dokument spochybňovali, z rôznych príčin ho napádali, hoci nemali vlastné odborné podopreté argumenty (napr. prerokovanie CHVÚ Ostrovné lúky na Mestskom úrade v Kolárove, február 2006). V súčasnosti už tieto spochybňovania stratili význam, vďaka intenzívnej spolupráci MŽP SR, ŠOP SR a SOVS.

Problematika CHVÚ je v súčasnosti pod určitým drobnohľadom predovšetkým u mimovládnych organizácií, ktoré majú možnosť podávať svoje návrhy a podnety k návrhom vyhlásených území (návrhy na vyhlásenie CHVÚ spracúva na základe podkladov dodaných ŠOP SR samotné MŽP SR). Intenzívna diskusia o jednotlivých CHVÚ prebieha na pôde Slovenského poľovníckeho zväzu (SPZ) a Poľovníckych spoločností (PS). Často zaznievajú kritické pripomienky i z úst renomovaných poľovníckych odborníkov, ako je napr. Hell (2006), Ďurovčík (2006) a diskusné fórum poľovníckej verejnosti (www.poloვნictvo.com).

S istými kritickými pohľadmi na proces tvorby a vyhlasovania CHVÚ sme sa mohli v r. 2002 – 2006 stretnúť i u niektorých zamestnancov štátnej správy. Problematika CHVÚ bola natoľko nová, že bez hlbšieho štúdia vedeckého návrhu a pochopenia sa v nej nedalo prehľadnejšie pohybovať. CHVÚ predstavuje novú formu ochrany veľkoplošných území, ktorá súvisí s tvorbou siete území európskeho významu NATURA 2000.

Komplikované boli vnútrorezortné prerokovania sporných častí návrhov vyhlášok i medzirezortné rokovania (2005 – 2006). Ukázalo sa, že možnosť zapojenia ďalších organizácií v rámci rezortu MŽP SR (Slovenskej agentúry životného prostredia – SAŽP a Slovenskej inšpekcie životného prostredia – SIŽP) do tvorby vyhlášok, spôsobilo isté komplikácie (praktic-

Intenzifikácia lesného hospodárstva je v súčasnosti vážnym problémom v navrhovanom CHVÚ Dunajské luhy. Lesnícky viacúčelový stroj v monokultúre šľachtených topoľov v lesnom hospodárskom celku Gabčíkovo. Foto: J. Lengyel

Typická avifauna v navrhovanom CHVÚ Dunajské luhy, hore: hlaholka severská (*Bucephala clangula*), dolu: potápač veľký (*Mergus merganser*) a lyska čierna (*Fulica atra*). Foto: P. Kalivoda

kými znalosťami o jednotlivých územiach „de facto“ disponovala len ŠOP SR, rad pripomienok „príbuzných“ organizácií vychádzal skôr „spoza zeleného stola“ a mali prevažne byrokratický charakter, pre prax v podstate nemali význam).

Na základe toho sa pri niektorých CHVÚ až rapidne zmenil pôvodný návrh zakázaných činností, asi najkrikľavejším prípadom bolo CHVÚ Žitavský luh. Správa CHKO Dunajské luhy často musela akceptovať i také zmeny v návrhu zakázaných činností, voči ktorým protestovala. Avšak i takéto „chyby“, ktoré nechtiac vznikli v legislatívnom procese, sa dajú v praxi určitým spôsobom „napraviť“. Zabezpečiť ochranu je totiž predovšetkým otázkou komunikácie s miestnymi subjektmi a užívateľmi územia, ako aj praktických možností manažmentu ekosystémov. Správa CHKO Dunajské luhy nadviazala viac-menej úspešnú spoluprácu s miestnymi subjektmi, jednak v CHVÚ Dunajské luhy, a predovšetkým v CHVÚ Dolné Považie, Dolné Pohronie či Žitavský luh. Spolupráca sa rozbehla v predstihu a nezávisle od procesu tvorby samotnej vyhlášky ako administratívneho dokumentu, ktorý v konečnom dôsledku môže ostať pre širšiu verejnosť neznámy (www.poloivnictvo.com, www.zitava.sk).

CHVÚ Dunajské luhy

Na príklade CHVÚ Dunajské luhy možno demonštrovať určité okruhy problematických vzťahov medzi antropickým využívaním krajiny a záujmami ochrany prírody, resp. udržateľného rozvoja.

V súčasnosti MŽP SR spracúva návrh vyhlášky CHVÚ Dunajské luhy do finálnej podoby, na základe zaslaných komplexných údajov (ŠOP SR, Správa CHKO Dunajské luhy). V rámci tzv. medzirezortného pripomienkovania sa môžu dotknuté subjekty vyjadriť k tzv. zakázaným činnostiam, ktoré vyhláška obsahuje. Navrhovaná rozloha CHVÚ je vskutku impozantná – 16 511,58 ha (verzia vyhlášky k 24. 8. 2006), ide o takmer celé územie Dunaja od Bratislavy (ostrov pod Karlovou Vsou) až po ústie Ipľa pri Chľabe. Naskytá sa o. i. nevídaná príležitosť komplexnej ochrany takmer celého toku Dunaja na našom území vrátane tých častí, ktoré sa r. 1998 nedostali do návrhu vyhlášky CHKO Dunajské luhy (rozloha 12 284 ha). Predmetom ochrany sú tzv. kritériové druhy avifauny (definované už vo vedomcom návrhu). Z európsky významných druhov ide napr. o orliaka morského (*Haliaeetus albicilla*), haju tmavú (*Milvus migrans*), haju červenú (*Milvus milvus*), potápača bieleho (*Mergus albellus*) a rad ďalších druhov (celkom 20 hlavných kritériových druhov a 41 sťahovavých druhov uvedených v prílohe vy-

hlášky). V zmysle § 26 zákona č. 543/2002 Z. z. sa totiž budú môcť istým spôsobom eliminovať plánované aktivity, ktoré by mohli významne ovplyvniť vtáčie spoločenstvá a ich biotopy. Ochranou vtáčích spoločenstiev (kritériových druhov) možno zároveň chrániť ekosystém Dunaja a príslušné územia ako celok. V histórii ochrany Podunajska je to počín s ďalekosiahlym významom.

Na základe aktuálneho znenia zakázaných činností sa bude môcť obmedziť výkon poľovníctva a rybárstva v tých častiach CHVÚ, kde sú jednak významné hniezdiská kritériových druhov avifauny (napr. hniezdne ostrovy čajky čiernehohlavej – *Larus melanocephalus*, rybárov riečnych – *Sterna hirundo*) a ich zhromaždiská počas migrácie a zimovania (napr. zhromaždiská a nocoviská na Hrušovskej zdrži pod Bratislavou, pri Moči a Čenkove, zhromaždiská hlaholiek severských (*Bucephala clangula*) a ostatných kritériových druhov avifauny). Zákaz činnosti bude platiť pre určité vytypované tzv. zóny. Pre niektoré činnosti bude platiť zákaz na celom CHVÚ. Významným prvkom je možnosť riešenia „čiernej“ rekreačnej zástavby v inundácii Dunaja (oblasť v III. časti CHKO Dunajské luhy, v južnej časti okresu Dunajská Streda), možnosť eliminácie výstavby „hausbótov“ a plavby po Dunaji skútom. V prípade intenzívneho lesného hospodárstva bude možnosť špecifickej ochrany lesných porastov s hniezdiskami kritériových druhov dravcov – orliaka a oboch druhov hají. Praktické skúsenosti s tým má Správa CHKO Dunajské luhy v spolupráci s Lesným závädom Palárikovo približne od r. 2001. Formou vyhlasovania tzv. zón (500 m od hniezda orliaka morského a 300 m od hniezda haje) sa bude môcť účinnejšie realizovať druhová ochrana ustupujúcich európsky významných vtáčích druhov.

Aká bude budúcnosť?

Budúcnosť CHVÚ Dunajské luhy nebude rozhodne jednoduchá a priamočiara, vzhľadom na neúmerňný antropický tlak v tomto území. Nevyhnutná bude tiež určitá vnútrorezorná reforma MŽP SR, posilnenie postavenia ŠOP SR ako organizácie, ktorá bude mať určitú zodpovednosť za CHVÚ. Bez zmeny jej financovania, personálneho posilnenia a ďalšej stabilizácie bude funkčnosť CHVÚ otázná. Neriešenie tejto otázky môže poškodiť postavenie ochrany prírody v očiach verejnosti. Verejnosť už v súčasnosti jasne vníma finančné a personálne poddimenzovanie ŠOP SR (oproti iným zložkám, resp. príbuzným organizáciám v rámci toho istého rezortu). Na tieto skutočnosti upozornili i niektoré mimovládne organizácie.

Väčšina lužných lesov v navrhovanom CHVÚ Dunajské luhy bola v 2. polovici 20. storočia premenená na monokultúry šľachtených topoľov, predovšetkým v III. časti CHKO Dunajské luhy. Lesný záväd Palárikovo hospodári v lužných lesoch veľmi intenzívne i v kritickom hniezdom období avifauny. Foto: J. Lengyel

V budúcnosti musí pokračovať dobre rozbehnutá spolupráca MŽP SR s mimovládnyimi organizáciami, ktoré majú záujem podieľať sa na manažmente územia, informovaní obyvateľstva a propagácii. Určitým dobrým signálom je zlepšenie vzájomnej komunikácie medzi ŠOP SR, Lesmi SR, SPZ a PS, či obecnými zastupiteľstvami v území alebo urbáriami. V tomto smere sa zlepšuje situácia, vzájomná spolupráca bude nevyhnutná v budúcnosti i pri naplnení poslania pripravovaných programov starostlivosti o CHVÚ (v súčinnosti s možnosťami získavania finančných prostriedkov z fondov Európskej únie).

Chránené vtáčie územia otvárajú nové možnosti nielen v oblasti praktického manažmentu biotopov kritériových druhov avifauny, ale i z hľadiska agroturistiky, propagácie Slovenska ako krajiny s bohatou biodiverzitou, či už nížinnej, alebo horskej krajiny.

Napriek ťažkým začiatkom tvorby a vyhlasovania CHVÚ ide o nový a progresívny prvok ochrany krajiny a jej zložiek.

Jozef Lengyel

Literatúra

Ďurovčík, J.: Sú chránené vtáčie územia na správnych miestach? *Hubertlov. Odborný časopis pre poľovníkov a priateľov prírody*, 10, 2006, 3, s. 6 – 7.

Hell, P.: Nenechajme sa znechutiť Naturou 2000! *Poľovníctvo a rybárstvo*, 58, 2006, 8.

Rybanič, R. (eds.): Návrh sústavy chránených vtáčích území (SPA) v Slovenskej republike a ich ochranné podmienky. Bratislava : Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku, 2003, 145 s.

www.enviro.gov.sk
www.sopsr.sk

www.polovnictvo.com
www.zitava.sk

Pohľad na Hrušovskú zdrž v zimnom období. Foto: P. Kalivoda

